

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

СОЦІОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНУ

Методичні рекомендації для студентів,
які навчаються за спеціальністю
7.03010101– Соціологія
(заочно-дистанційна форма навчання)

Харків
Видавництво НУА
2012

УДК 316.74:7(072+075.8)
ББК 60.562.6р30-2
С69

*Затверджено на засіданні кафедри соціології
Народної української академії.
Протокол № 20 від 01.06.2012*

Автор-упорядник *К. В. Батаєва*
Рецензент канд. філос. наук *О. Ю. Усік*

Соціологія постмодерну : метод. рек. для студ., які навчаються за спец. 7.03010101– Соціологія (заоч.-дистанц. форма навчання) / Нар. укр. акад., [каф. соціології ; авт.-упоряд. К. В. Батаєва]. – Х. : Вид-во НУА, 2012. – 44 с.

Видання укладено згідно з вимогами до організації навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. Методичні рекомендації вміщують: програму курсу, плани семінарських занять з методичними вказівками до них, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, проблемні та тестові завдання, питання до заліку та ін.

УДК 316.74:7(072+075.8)
ББК 60.562.6р30-2

© Народна українська академія, 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ВИМОГИ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	5
КОНТРОЛЬ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ СТУДЕНТА.....	5
РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА З КУРСУ «Соціологія постмодерну».....	6
ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ХГУ «НУА»	6
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	7
ЗМІСТ КУРСУ ЗА МОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ.....	9
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	14
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З МЕТОДИЧНИМИ ВКАЗІВКАМИ ДО НИХ.....	16
СЕМІНАР 1. Тема 1. Загальна характеристика ситуації постмодерну.....	16
СЕМІНАР 2. Тема 2. Теорія постмодернізації суспільства Рональда Інглхарта.....	21
СЕМІНАР 3. Тема 3. Теорії постіндустріального суспільства. Концепція «електронного» суспільства М. Маклюєна. Тема 4. «Візуальна соціологія» П. Штомпки.....	24
СЕМІНАР 4. Тема 5. Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійєра та Ф. Джеймісона	30
СЕМІНАР 5. Тема 6. Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє. Тема 7. Постмодерна ситуація в Україні	33
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	39
ПРОБЛЕМНІ (CASE-STUDY) ЗАВДАННЯ	44
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	48
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	58

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Соціологія постмодерну» вивчається згідно з навчальними планами підготовки спеціалістів заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності 7.03010101 Соціологія.

Соціологія постмодерну у сучасній соціології посідає особливе місце як теорія, що претендує на роль спеціальної соціологічної теорії. Її мета – виявлення основних сучасних характеристик соціальних об'єктів в умовах постмодернізаційних трансформацій, виокремлення онтологічних, гносеологічних, соціокультурних та естетичних параметрів постмодерну, порівняння основних характеристик модерного та постмодерного суспільства.

1.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – дати студентам уявлення про різні соціальні параметри постмодернізаційних ситуацій, розкрити евристичний потенціал ідей теоретиків постмодернізму, ознайомити з методологічними підходами до аналізу соціальних явищ з позицій плюралізму, децентрації Логосу, випадковості соціального розвитку, антисистемності тощо. Для досягнення цієї мети треба виконати наступні завдання:

- розглянути концепції видатних теоретиків постмодерну;
- навчити студентів аналізувати соціальну ситуацію виходячи з різних підходів постмодерної соціології (ціннісного, політичного, економічного, релігійного, соціокультурного, гносеологічного, естетичного тощо);
- допомогти засвоїти основні категорії, поняття та терміни постмодерної соціології;
- ознайомити студентів з основними методами постмодерної соціології;
- навчити студентів використовувати теоретичні концепти постмодерністів на практиці, під час аналізування української соціальної ситуації.

Курс «Соціологія постмодерну» розширить ерудицію студентів, стимулюватиме самостійний науковий пошук, сприятиме зростанню професіоналізму і формуванню в них комплексної та фахової соціологічної рефлексії.

В результаті вивчення курсу студенти повинні *вміти* відтворювати основні характеристики постмодерних соціологічних концепцій, критично їх оцінювати; мати навички інтерпретації взаємозв'язку цих концепцій з іншими теоріями загальної соціології; вміти використовувати на практиці методологічні рекомендації соціологів-постмодерністів.

2. Студенти також повинні *опанувати*: категоріальний і понятійний апарат навчальної дисципліни, володіти базовими знаннями з історії постмодерної соціології; вміти працювати з творами постмодерних соціологів, філософів, психологів; коректно захищати свою позицію в теоретичній дискусії; самостійно відшуковувати, накопичувати і використовувати наукову інформацію за тематикою курсу.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Дисципліна «Соціологія постмодерну» теоретично та логічно пов'язана з такими дисциплінами, як «Загальна соціологічна теорія», «Філософія», а також з такими конкретними соціологічними дисциплінами, як «Історія соціології», «Політологія», «Соціологія культури».

ВИМОГИ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

У результаті вивчення дисципліни «Соціологія постмодерну» студент має сформулювати такі компетенції:

загальнонаукові (ЗНК)

1) чітко знати структуру сучасного гуманітарного знання, уміти аналізувати проблеми та процеси, які мають соціальну значущість, використовувати методи гуманітарних наук у процесі здійснення професійної та соціальної діяльності (КЗН 1.1);

2) опанувати культуру мислення, знати його закони та використовувати їх під час виконання дослідницької, аналітичної та педагогічної діяльності (КЗН 1.2);

професійні (ПК)

1) уміти використовувати сучасне соціологічне знання у професійній практиці (КСО 02.1);

2) оцінювати результати власної наукової, навчальної та суспільної діяльності як частину загальних соціологічних досліджень, освітнього процесу та соціальних дій (КСО 02.3);

3) використовувати знання із соціологічних дисциплін, наводити комплекси рішень у галузі управління персоналом (КСО 02.4);

4) аналізувати соціальну ситуацію з використанням новітніх соціологічних даних (КСО 02.3);

5) вдосконалювати власну систему знання, постійно підвищувати інтелектуальний рівень й рівень професійної майстерності на основі самоосвіти (КСП 2.2.).

КОНТРОЛЬ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ СТУДЕНТА

Знання, отримані студентом за конкретною темою у межах даного навчального курсу, контролюються за допомогою:

а) роботи на практичних заняттях (виступи з повідомленнями, доповідями, участь у дискусіях тощо);

б) відповідей на додаткові запитання під час лекційних занять.

Знання, отримані студентом за конкретним модулем у межах курсу, контролюються під час написання контрольної роботи на останньому практичному занятті модуля. У контрольній роботі студенти дають відповіді на поставлені запитання, які оцінюються залежно від їх правильності та кількості виконаних завдань.

Знання, отримані студентом за усім курсом «Соціологія постмодерну», контролюються під час складання екзамену. Екзамен проводиться в усній формі й передбачає відповіді студентів на запитання.

До екзамену допускаються студенти, які набрали з усіх видів робіт не менш 50 балів рейтингової системи курсу, за умов виконання усіх завдань з кожного модуля навчальної дисципліни.

3.

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА З КУРСУ «Соціологія постмодерну»

№ з/п	Вид роботи	Максимальна кількість балів за видом роботи	Кількість виду роботи протягом семестру	Загальна кількість балів
<i>Основні види навчальної діяльності</i>				
1.	Робота на семінарському занятті	5	6	30
2.	Доповнення під час лекційного заняття	1	6	6
3.	Модульний контроль	10	2	20
4.	Виконання самостійних завдань	6	1	6
5.	Підготовка та захист реферату	8	1	8
6.	Екзамен	30	1	30
Всього				100

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ХГУ «НУА»

За шкалою ECTS	Характеристика за національною шкалою	За національною шкалою	За шкалою ХГУ «НУА»
А	ВІДМІННО – відмінне засвоєння матеріалу, оволодіння ним з незначними помилками	5 (відмінно)	85–100
В	ДУЖЕ ДОБРЕ – оволодіння матеріалом на рівні вищим за середній з окремими помилками	4 (добре)	75–84
С	ДОБРЕ – в цілому курс засвоєний, але є деякі слабкі місця	4 (добре)	65–74

D	ЗАДОВІЛЬНО – курс засвоєний непогано, але із значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	57–64
E	ДОСТАТНЬО – засвоєння матеріалу задовольняє мінімальним вимогам	3 (задовільно)	50–56
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати, перш ніж перескласти	2 (незадовільно)	25–49
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язково повторне прослуховування курсу	2 (незадовільно)	0–24

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ «Соціологія постмодерну»

Назва теми	Кількість годин			
	Всього	Лекції	Семінари	Самост./інд. робота
Модуль 1. Ситуація постмодерну. Основні риси постмодернізаційного суспільства				
1. Загальна характеристика ситуації постмодерну	12	2	2	4/4
2. Теорія постмодернізації суспільства Рональда Інглхарта	13	1	2	5/5
3. Теорії постіндустріального суспільства. Концепція «електронного» суспільства М. Маклюєна	22	1	1	10/10
4. «Візуальна соціологія» П. Штомпки	23	2	1	10/10
Модуль 2. Суспільство споживання. Постмодерна соціологія				
5. Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона	14	2	2	5/5
6. Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє	12	1	1	5/5

7. Постмодерна ситуація в Україні	12	1	1	5/5
Всього	108	10	10	44/44

ЗМІСТ КУРСУ ЗА МОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ

Модуль 1. Ситуація постмодерну. Основні риси постмодернізаційного суспільства

Тема 1. Загальна характеристика ситуації постмодерну

Поняття постмодерну. Співвідношення термінів «модерн» і «постмодерн». Основні характеристики постмодерної ситуації: плюралістичність, децентрованість Логосу, випадковість розвитку, антисистемність, а-детермінізм, багатовекторність соціального руху, анти-ієрархічність.

Постмодерн у філософії – французький постструктуралізм Ж. Дерріда, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотара. Концепти деконструкції, децентрації, диферанції; паноптикуму, тілесної і душевної караності, знання-як-влади; мета-нарації, «мовної гри».

Постмодерн у мистецтві. Трансавангард. Дадаїзм. Подвійне кодування в архітектурі. Багатостильність.

Постмодерн у соціальній сфері. Децентрування відносин «центр–периферія» у сфері міжнародних відносин. Деконструкція соціологізму. Різноцентреність соціальних інститутів. Цінність різноманітних моделей соціальної поведінки людини. Багатовекторність соціального розвитку суспільства. Постмодерна соціологія. Міждисциплінарність. Інтерпретативність versus «соціальне лікування».

Література: [4; 5; 12–39; 42].

Тема 2. Теорія постмодернізації суспільства Рональда Інглхарта

Дослідження ціннісних змін у 43 суспільствах світу у 1970–1997 рр. Теорія міжгенераційних змін цінностей. Постматеріалісти, антиматеріалісти, матеріалісти. Різниця між матеріальними та постматеріальними цінностями.

Гіпотеза цінності відсутнього. Гіпотеза соціалізаційного лага.

Патерни ознак, що характеризують модернізаційне та постмодернізаційне суспільства. Авторитарний рефлекс. Ксенофобія. Плюралізм гендерних та сімейно-сексуальних практик. Секуляризація та антисекуляризаційні процеси.

Прогнози щодо майбутніх процесів постмодернізації. Прогнози на міждержавному, внутрішньодержавному рівнях. Прогнози щодо динаміки міжгенераційних змін цінностей в окремих суспільствах.

Література: [9; 13; 15; 26; 34; 36].

Тема 3. Теорії постіндустріального суспільства. Концепція «електронного» суспільства М. Маклюєна

Поняття постіндустріального суспільства Д. Белла. Порівняльний аналіз доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільств. Поняття сервісної економіки. «Соціологізований етос» замість «економізованого етосу».

Концепція «трьох хвиль» Е. Тоффлера. Тоффлер про інформаційну галузь. Демасифікація мас-медіа та поява інтерактивних мереж. Демасифікація виробництва і сфери зайнятості. Трансформація сутності влади і «мозаїчна демократія». «Гнучка фірма» Е. Тоффлера та сучасні концепції мережевого менеджменту. Прогнози Е. Тоффлера (1990) й сучасний стан суспільства.

Концепція «електронного суспільства» Маршала Маклюена. Світ як «глобальне село». Вплив мас-медіа на суспільство та людину в концепції М. Маклюена. Три типи суспільства за М. Маклюеном: аудіально-оральне, візуально-письмове, аудіовізуально-електронне. М. Маклюен про роль електронних ЗМІ у формуванні нової парадигми культури. М. Маклюен про «мозаїчну культуру» та вплив електронних ЗМІ.

Література: [15; 30; 39; 40; 41]

Тема 4. «Візуальна соціологія» П. Штомпки

Візуальні уявлення та візуальні прояви. Фотографія як метод дослідження. Візуальний вимір суспільного життя. Візуальна компетенція соціолога. Контексти соціального життя.

Фотографія як доповнення до інших методів соціології. Критичне та реалістичне ставлення до фотографії як методу дослідження. Інтерв'ю з інтерпретацією фотографій. Контент-аналіз фотографій. Використання методу кейс-стаді з використанням фотографій.

Соціологічні інтерпретації фотографій. Герменевтична інтерпретація. Структурна інтерпретація. Дискурсивна інтерпретація.

Візуальна соціологія та соціологія повсякденності. Феноменологія, етнологія, драматургічна соціологія у співвідношенні з візуальною соціологією.

Література: [15; 20]

Модуль 2. Суспільство споживання. Постмодерна соціологія

Тема 5. Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона

«Суспільство споживання» Ж. Бодрійяра. Радикальна концепція постмодерну Ж. Бодрійяра. Поява homo consumans (людини-споживача) у сучасному суспільстві. Етика споживання постмодерного суспільства versus етики праці індустріального модерного суспільства. Знаково-символьний характер сучасного споживання. Компенсаторний характер поведінки споживача: підвищення

соціального статусу завдяки споживанню знаків, що належать представникам елітних соціальних страт. Символічний обмін.

Кредит як новий засіб соціалізації людини, як засіб дресирування людини у практиках споживання. Кредит як симуляція споживання.

Реклама як стимулятор споживання. Жіноча та чоловіча моделі поведінки у рекламі. Концепція «втраченої особистості». Культ тіла. Гедоністична етика. Культ краси та еротизму у суспільстві споживання. «Новий нарцисизм».

Особливості споживання продукції ЗМІ. Фабрикація образів та подій під впливом ідеології конкретного каналу телебачення. Реквієм за мас-медіа.

Концепт симулякрів. Філософія симуляції, що домінує в усіх прошарках сучасного суспільства.

«Симулякри» в інтерпретації Ф. Джеймісона. Концепція «смерті особистості». Концепція «пастішу» та «шизофренії» як основних характеристик людини суспільства споживання.

Література: [6–9; 12; 23].

Тема 6. Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє

Ознаки постмодерну за З. Бауманом. Інтерпретування соціальної дійсності *versus* соціальна терапія. Відмова від модерних понять прогресу, соціалізації, суспільства, влади, авторитету, культури, ідеології. Створення замість них процесуальних понять – соціальність, місце проживання, самоконструювання, саомонтаж. Емерджентність, випадковість, транзитивність, локальність як характеристики постмодерної ситуації.

Аналіз глобалізації З. Баумана. Паноптикум М. Фуко як символ сучасного глобалізованого суспільства. Національна державність під сумнівом. Новий критерій стратифікації – ступінь територіальної мобільності.

Практична соціологія П. Бурдьє. Структура, габітус, практика. Спроба поєднати мікро- та макрорівні соціологічного аналізу. Поняття класового габітуса. Поняття соціального поля. Економічний, культурний та символічний види капіталу. Соціальний простір як сукупність відносно автономних полів. Критика соціології громадської думки.

Література: [1; 2; 15; 42].

Тема 7. Постмодерна ситуація в Україні

Оцінка української соціальної ситуації за допомогою аналізу сфери зайнятості (Д. Белл), аналізу масовості-демасифікації виробництва (Е. Тоффлер), аналізу поширеності електронних засобів комунікації (М. Маклюен), аналізу ціннісних уподобань українців (Р. Інглхарт), аналізу моделей споживання (Ж. Бодрійяр), аналізу стилів особистого життя (Ф. Джеймісон), аналізу візуальних проявів українського суспільства (П. Штомпка), аналізу стилю української сучасної соціології (З. Бауман).

Ознаки постмодернізації українського суспільства за В. Танчером. Модернізація, постмодернізація, транзиція чи трансформація?

Література: [2; 4; 14; 15; 17; 28; 42].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

4. Основна література

5.

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М. : Логос, 2002.
2. Бауман З. Пьер Бурдьё, или диалектика *vita contemplativa* и *vita activa* / З. Бауман // Социол. журн. – 2002. – № 3. – С. 5–19.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М., 2000.
4. Бергер П. Понимание современности / П. Бергер // Социол. исслед. – 1990. – № 7. – С. 35–47.
5. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Ж. Бодрийяр // Философия эпохи постмодерна : сб. переводов и рефератов. – Минск, 1996. – С. 32–47.
6. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр. – М. : Республика, 2006. – 269 с.
7. Бурдьё П. Общественное мнение не существует / П. Бурдьё // Социология политики. – М. : Socio-Logos, 1993. – С. 159–177.
8. Бутенко И. Постмодернизм как реальность / И. Бутенко // Социол. исслед. – 2000. – № 4. – С. 111–121.
9. Вельш В. Постмодерн. Генеалогия и значение одного спорного понятия / В. Вельш // Путь. – 1992. – № 1. – С. 56–78.
10. Зарубіжна соціологія (XX – початок XXI ст.) : хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2009. – 656 с.
11. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / И. П. Ильин. – М. : Интрада, 1998. – С. 3–23.
12. Иноземцев В. Л. Современный постмодернизм: конец социального или вырождение социологии? / В. Л. Иноземцев // Вопр. философии. – 1998. – № 9. – С. 91–105.
13. Козловский П. Культура постмодернизма / П. Козловский. – М., 1997.
14. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009.
15. Култаева М. Д. Європейська теоретична соціологія XX–XXI ст. : навч. посіб. / М. Д. Култаєва, О. І. Навроцький, І. І. Шеремет. – Х. : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 328 с.
16. Лиотар Ж.-Ф. Постмодернистское состояние: доклад о знании / Ж.-Ф. Лиотар // Философия эпохи постмодерна : сб. переводов и рефератов. – Минск, 1996. – С. 138–157.
17. Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – 632 с.
18. Силичев Д. Социальные последствия перехода от индустриализма и модерна к постиндустриализму и постмодерну / Д. Силичев // Вопр. философии. – 2005. – № 7. – С. 48–59.
19. Цаплин В. Постиндустриализм: оправданы ли претензии? / В. Цаплин // Социол. исслед. – 2006. – № 4. – С. 147–159.
20. Штомпка П. Визуальная социология. Фотография как метод исследования : учебник / П. Штомпка. – М. : Логос, 2007. – 168 с.

Додаткова література

21. Алешина И. Постиндустриальное общество и международные коммуникации / И. Алешина // Междунар. сотрудничество. – 2000. – № 1. – С. 14–27.
22. Балакірєва О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірєва // Укр. соціум. – 2002. – № 1. – С. 21–32.
23. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: www.soc.lib.ru. – Загл. с экрана.
24. Бурлачук В. Жан Бодрийяр, массы и «конец социологии» / В. Бурлачук // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2003. – № 2. – С. 78–94.
25. Гэлбрейт Д. К. Справедливое общество. Гуманистический взгляд / Д. К. Гэлбрейт // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. – М. : Academia, 1999. – С. 223–242.
26. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. В. Панина. – К., 1994. – 144 с.
27. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / П. Дракер. – М. : Academia, 1999.
28. Золотухина-Аболина Е. В. Постмодернизм: распад сознания? / Е. В. Золотухина-Аболина // Обществ. науки и современность. – 1997. – № 4. – С. 43–58.
29. Иноземцев В. Л. Перспективы постиндустриальной теории в меняющемся мире / В. Л. Иноземцев // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. – М. : Academia, 1999.
30. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы : учеб. пособ. для студентов вузов / В. Л. Иноземцев. – М., 2000.
31. Иноземцев В. Л. Класс «интеллектуалов» в постиндустриальном обществе / В. Л. Иноземцев // Социол. исслед. – 2000. – № 6. – С. 67–77.
32. Кузнецов М. М. Философия Маршала Маклюэна и коммуникативные стратегии Интернета [Электронный ресурс] / М. М. Кузнецов. – Режим доступа: <http://www.isn.ru/info/seminar-doc/Mclw.doc>. – Загл. с экрана.
33. Маслоу А. Мотивация и личность : пер. с англ. / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
34. Наумова М. «Матеріалізм» і «постматеріалізм» як типи ціннісних преференцій населення України / М. Наумова // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. – К., 2002. – 315 с.
35. Современная социальная теория: Бурдье, Гидденс, Хабермас. – Новосибирск : Изд-во Новосибир. ун-та, 1995.
36. Сокурянская Л. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Сокурянская. – Харьков, 2006. – 576 с.
37. Терин В. П. Вспоминая Маршала Маклюэна [Электронный ресурс] / В. П. Терин. – Режим доступа: <http://www.pr.ru/media/mt000005.htm>. – Загл. с экрана.
38. Терин В. П. Массовая коммуникация. Социокультурные аспекты по-

- литического воздействия: исследование опыта Запада / В. П. Терин. – М., 1999.
39. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 1999.
40. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2003.
41. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: знание, богатство и сила на пороге XXI века / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2003.
42. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М., 2004.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З МЕТОДИЧНИМИ ВКАЗІВКАМИ ДО НИХ

СЕМІНАР 1.

Тема 1. Загальна характеристика ситуації постмодерну

П Л А Н

1. Порівняльний аналіз концептів «модерн» і «постмодерн».
2. Постмодерн у філософії.
3. Постмодерн у мистецтві.
4. Постмодерн у соціальній сфері.
5. Постмодерн у культурі та освіті.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. У чому полягають основні принципи ситуації постмодерну на відміну від принципів модерну?
2. Що означають концепти «деконструкції», «децентрації», «диферанції» Ж. Дерріда?
3. Як аналізує сучасну соціальну ситуацію М. Фуко, використовуючи концепцію «паноптикуму»?
4. Що має на увазі під терміном «мовна гра» Ж.-Ф. Ліотар?
5. Проаналізуйте специфіку постмодерної ситуації у мистецтві на прикла-

ді дадаїзму.

6. Надайте характеристику постмодерної ситуації на рівні міжнародних відносин; на рівні внутрішньосупільних відносин; на рівні міжособистісних відносин.

7. У чому полягає специфіка постмодерної соціології на відміну від модерної?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Концепція деконструкції Ж. Дерріда.
2. Суспільство як «паноптикум» у концепції М. Фуко.
3. «Стан постмодерну» Ж.-Ф. Ліотара.
4. Постмодерн у архітектурі та мистецтві.
5. Постмодерн у сфері освіти.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРУ «Загальна характеристика ситуації постмодерну»

Тема «Загальна характеристика ситуації постмодерну» є вступом до курсу «Соціологія постмодерну». Її метою є ознайомлення з предметом курсу, зі специфікою постмодерної соціології, з концептом постмодерну, зі специфікою проявлення постмодерної ситуації у різних галузях, а також з програмою курсу.

На семінарському занятті треба проаналізувати концептуальну різницю між модерною і постмодерною парадигмами, використовуючи такі критерії, як моністичність – плюралістичність, ієрархізм – антиієрархізм, цілеспрямованість розвитку – різноспрямованість розвитку, спроектованість – спонтанність соціального руху, тощо. Слід звернути увагу на те, що у курсі йдеться саме про ситуацію, а не про теорію чи філософію постмодерну, – ситуацію, що розгортається у різних вимірах людського існування.

Оскільки осмислення ситуації постмодерну починається саме у філософії у 60-ті роки 20 століття, то вивчення постмодерної соціології слід починати з розгляду саме філософських концепцій таких видатних французьких філософів-постструктуралістів, як Ж. Дерріда, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотар та інших.

На семінарі слід звернути увагу на те, як основні принципи постмодерного мислення «працюють» у найрізноманітніших напрямках – у мистецтві, в архітектурі, культурі, освіті, політиці, соціології.

Однією з пріоритетних форм пошуку матеріалу за темою є самостійна робота з першоджерелами. Вона передбачає оволодіння знаннями з даної дисципліни шляхом дослідження рекомендованої та іншої літератури, що додатково стимулює інтеріоризацію:

- завдань, принципів, функцій дисципліни;
- особливостей постмодерної соціологічної думки.

Засвоєння курсу «Соціологія постмодерну» передбачає аргументоване та змістовне обговорення контрольних питань. Це поглиблює розуміння проблем, активізує самостійний пошук, систематизує накопичений досвід аналітико-синтетичної роботи, уможлиблює підготовку доповідей, повідомлень, рефератів за інтересами студентів та завданням викладача.

Отже, для систематичного та цілісного засвоєння навчальної програми курсу «Соціологія постмодерну» потрібно:

1. Засвоїти лекційний матеріал.
2. Ознайомитися з планом семінару та рекомендованою літературою до нього.
3. За необхідності отримати консультації викладача з питань, які стосуються підготовки доповідей, рефератів, творчих робіт.

В результаті вивчення теми «Загальна характеристика ситуації постмодерну» необхідно:

- уміти визначати предмет, план та специфіку курсу;
- знати місце курсу в загальній структурі соціологічного знання й вміти здійснювати порівняльний аналіз загальносоціологічних концепцій видатних соціологів-класиків та постмодерністів;
- уміти визначати специфіку модерного і постмодерного етапів в розвитку соціології;
- уміти розкривати специфіку поняття «постмодерн».

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Васильчук Ю. А. Эпоха НТР: «экономическое чудо» как воплощение мировой культуры / Ю. А. Васильчук // Полис. – 1996. – № 6. – С. 121–135.
2. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 591 с.
3. Иноземцев В. Л. Экспансия творчества – вызов экономической эпохе / В. Л. Иноземцев // Полис. – 1997. – № 5. – С. 11–24.
4. Иноземцев В. Л. Теория постиндустриального общества как методологическая парадигма российского обществоведения / В. Л. Иноземцев // Вопр. философии. – 1997. – № 10. – С. 17–29.
5. Ионин Л. Г. Социология культуры / Л. Г. Ионин. – М. : Логос, 1998. – 280 с.
6. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Вельш В. Постмодерн. Генеалогия и значение одного спорного понятия / В. Вельш // Путь. – 1992. – № 1. – С. 56–78.
2. Визгин В. П. Фуко – теоретик цивилизации / В. П. Визгин // Вопр. философии. – 1995. – № 4. – С. 39–47.
3. Гидденс Э. Постмодерн / Э. Гидденс // Философия истории. – М., 1995.
4. Горичева Т. М. Православие и постмодернизм / Т. М. Горичева. – М., 1991.
5. Гринуэй П. Идеальная модель кино / П. Гринуэй // Искусство кино. – 1997. – № 9. – С. 49–58.
6. Деррида Ж. Письмо японскому другу / Ж. Деррида // Вопр. философии. – 1992. – № 4. – С. 67–79.
7. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Ч. Дженкс. – М., 1985.
8. Козловский П. Культура постмодернизма / П. Козловский. – М., 1997.
9. Лиотар Ж.-Ф. Заметка о смыслах «пост» / Ж.-Ф. Лиотар // Иностр. лит. – 1994. – № 1. – С. 21–47.
10. Постмодернизм и культура. – М. : ИФАН, 1991. – 179 с.
11. Силичев Д. А. Постмодернизм: экономика, политика, культура : учеб. пособие / Д. А. Силичев. – М., 1998. – 196 с.
12. Халипов В. Постмодернизм в системе мировой культуры / В. Халипов // Иностр. лит. – 1994. – № 1. – С. 235–240.

СЕМІНАР 2.
Тема 2. Теорія постмодернізації суспільства
Рональда Інглхарта

ПЛАН

1. Матеріальні та постматеріальні цінності модерного та постмодерного суспільств.
2. Теорія міжгенераційних змін цінностей.
3. Гіпотеза цінності відсутнього.
4. Гіпотеза соціалізаційного лага.
5. Патерни ознак модернізаційного та постмодернізаційного суспільств.
6. Прогнози щодо подальшого розвитку постмодернізаційних процесів.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. У чому полягає різниця між базовими цінностями модерного та постмодерного суспільств за Р. Інглхартом?
2. Як відбувається міжгенераційна зміна цінностей за Р. Інглхартом?
3. Поясніть, які цінності стають пріоритетними у постмодернізаційному суспільстві (для відповіді треба використати гіпотезу цінності того, чого не вистачає).
4. Чи можуть миттєво змінитися цінності людей у тих суспільствах, що раптом розбагатіли (для відповіді треба використати гіпотезу соціалізаційного лага).
5. Які патерни ознак постмодернізації пропонує Р. Інглхарт?
6. Які прогнози щодо подальшої постмодернізації сучасних суспільств робить Р. Інглхарт?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

- 1) Концепція постмодернізації суспільства Р. Інглхарта в контексті інших постмодернізаційних теорій.
- 2) Українське суспільство крізь призму концепції постмодернізації Р. Інглхарта.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРУ «Теорія постмодернізації суспільства Рональда Інглхарта»

На семінарському занятті треба звернути увагу на динамічність концепту «постмодернізація», що висувається Р. Інглхартом. Процес постмодернізації сучасного західного суспільства ще не завершено, та й взагалі не може бути завершено, тому що за умов істотних змін у економіці цих країн (у разі втрачання рівня економічного достатку) цілком можливий «відкат» до рівня модернізму.

Згідно з Інглхартом Р., постмодернізація корелює з поширенням постматеріальних цінностей. На семінарі слід привернути увагу до того факту, що постматеріальні цінності не є антиматеріальними, адже матеріальні цінності не втрачають своєї значущості для «постмодерної» людини (хоча вже не є пріоритетними).

Основні гіпотези, що висуває Р. Інглхарт, – гіпотезу цінності відсутнього та гіпотезу соціалізаційного лага, – слід аналізувати на семінарському занятті виходячи з української соціальної ситуації, тобто на прикладі тих соціальних явищ, що є показовими для українського соціуму.

На семінарському занятті слід розглянути патерни, що характеризують постмодерне суспільство та суспільство, що є економічно нестабільним. Кожний патерн включає до себе, за Р. Інглхартом, соціальні ознаки за такими напрямками – релігія, політика, економіка, сфера сімейних та сексуальних стосунків. Особливу увагу слід привернути до прогнозів Р. Інглхарта щодо майбутніх культурно-ціннісних змін у світі.

Під час розгляду прогнозів Р. Інглхарта стосовно майбутніх процесів постмодернізації, треба спробувати побудувати моделі постмодерного розвитку саме українського суспільства, а також вирішити такі питання: за яких умов в Україні зможуть перемогти постматеріальні цінності; через який проміжок часу в українському суспільстві зможуть набрати обертів постмодернізаційні процеси.

На семінарському занятті слід також розглянути співвідношення таких понять, як «постмодернізація», «трансформація», «транзитність», «модернізація», «перехід», «зміна».

В результаті вивчення теми «Теорія постмодернізації суспільства Рональда Інглхарта» необхідно:

- знати основний зміст теорії Р. Інглхарта;
- уміти провадити порівняльний аналіз концепцій Р. Інглхарта, М. Маклюєна, Д. Белла, Е. Тоффлера;
- знати визначення концептів «соціалізаційний лаг», «міжгенераційна зміна цінностей», «авторитарний рефлекс» та інших;
- уміти використовувати патерни ознак постмодернізаційного суспільства задля прогнозів щодо подальшого розвитку сучасного світу.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Інглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности / Р. Інглхарт // Полис. – 1997. – № 4. – С. 5–21.

2. Інглхарт Р. Человеческое развитие и «взрыв» демократии: вариации измененный режимов среди 60 обществ / Р. Інглхарт, Х. Вельцель // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 85–118.

3. Маслоу А. Мотивация и личность : пер. с англ. / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
4. Inglehart R. The Silent Revolution in Europe / R. Inglehart // American Political Science Review. – 1971. – № 4. – P. 991–1017.
5. Inglehart R. The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles / R. Inglehart – Princeton, 1977.
6. Inglehart R. Culture Shift in Advanced Industrial Society / R. Inglehart. – Princeton, 1990.
7. Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies / R. Inglehart. – Princeton : Princeton Univ. Press, 1997.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Український соціум. – 2002. – № 1. – С. 21–32.
2. Беляева Л. Уровень и качество жизни. Проблемы измерения и интерпретации / Л. Беляева // Социол. исслед. – 2009. – № 1. – С. 33–42.
3. Лапин Н. Модернизация базовых ценностей россиян / Н. Лапин // Социол. исслед. – 1996. – № 5. – С. 34–48.
4. Наумова М. «Матеріалізм» і «постматеріалізм» як типи ціннісних преференцій населення України / М. Наумова // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. – К., 2002. – 315 с.
5. Паниотто В. Динамика ксенофобии и антисемитизма в Украине (1994–2007) / В. Паниотто // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 197–214.
6. Сокурянская Л. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Сокурянская. – Харьков, 2006. – 576 с.

СЕМІНАР 3.

Тема 3. Теорії постіндустріального суспільства. Концепція «електронного» суспільства М. Маклюена.

Тема 4. «Візуальна соціологія» П. Штомпки

6.

7. ПЛАН

8.

1. Поняття доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства в теорії Д. Белла.

2. Концепт «електронного суспільства» М. Маклюена.
3. Орально-аудіальне, візуальне та аудіовізуальне суспільства М. Маклюена.
4. Мозаїчність електронного суспільства.
5. Предмет візуальної соціології.
6. Візуальні уяви та візуальні прояви.
7. Контексти соціального життя.
8. Фотографія як доповнення до інших методів соціології.
9. Інтерпретування фотографій.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Яке визначення концепту «постіндустріальне суспільство» дає Д. Белл?
2. За яким критерієм розрізняв Д. Белл три типи суспільства?
3. Який тип суспільства має «соціологізований етос», за Д. Беллом?
4. За яким критерієм розрізняв аграрне, індустріальне та суперіндустріальне суспільства Е. Тоффлер?
5. У чому полягає сутність концепції «електронного котеджу» Е. Тоффлера?
6. Який принцип влади – сила, багатство чи знання – стає головним у постіндустріальному суспільстві, за Е. Тоффлером?
7. За яким принципом розрізняв різні типи суспільств М. Маклюен?
8. Дайте характеристику суспільства, що входить до «Галактики Гуттенберга».
9. Які принципи керують буттям електронного суспільства, за М. Маклюеном?
10. Що є предметом візуальної соціології?
11. У чому різниця між візуальними уявленнями та візуальними проявами?
12. Які контексти соціального життя розглядає П. Штомпка?
13. Як можна використовувати фотографію під час проведення соціологічних досліджень?
14. Що таке інтерв'ю з використанням фотографії?
15. Які існують види соціологічних інтерпретацій фотографій?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Трансформації у сфері праці в постіндустріальному суспільстві (Д. Белл).
2. Немасове суспільство суперіндустріальної доби (Е. Тоффлер).
3. «Мозаїчна демократія» Е. Тоффлера.
4. «Електронний котедж» Е. Тоффлера.
5. Технології комунікації як засоби трансформації суспільств (М. Маклюен).
6. Принцип мозаїчності електронних комунікацій (М. Маклюен).
7. Візуальна соціологія та соціологія повсякденності.
8. Візуальні прояви сучасного суспільства.
9. Фотографія як метод соціологічного дослідження.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРУ «Теорії постіндустріального суспільства».

Концепція «електронного» суспільства М. Маклюєна». «Візуальна соціологія»
П. Штомпки

На семінарському занятті треба розглянути проблему формування теоретичних та концептуальних засад постіндустріалізму. На думку *В. Л. Іноземцева*, витоки поняття «постіндустріальне суспільство» навряд чи можуть бути визначені з достатньою точністю. Термін «постіндустріалізм» було запропоновано ще на початку ХХ ст. *А. Кумарасвами*, автором робіт з доіндустріального розвитку азіатських держав. Потім, з 1916 чи 1917 р., його активно використовував теоретик англійського ліберального соціалізму *А. Пенті*, який навіть розміщував його у назвах своїх книг. У 1958 р. американський соціолог *Д. Рісмен* звертається до терміна «постіндустріальне суспільство», використовуючи його у назві однієї із своїх статей. У 1959 р. професор Гарвардського університету *Деніел Белл* на міжнародному соціологічному семінарі у Зальцбурзі (Австрія) вперше використав поняття постіндустріального суспільства у тому значенні, що використовується сьогодні — для визначення соціуму, в якому індустріальний сектор втрачає головну роль та передає її науці. Потенціал розвитку цього суспільства обумовлюється масштабами інформації і знань, які є в його розпорядженні.

У 1960-ті роки широко поширюється концепція постіндустріалізму й розуміння того, що технологічні фактори розвитку починають превалювати над політичними. На початку 1970-х років постіндустріальна проблематика стає однією із провідних у західній соціології.

На семінарському занятті також треба більше уваги приділити аналізу визначення постіндустріального суспільства *Д. Белла*: «Постіндустріальне суспільство – це суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від виробництва товарів до виробництва послуг, до проведення досліджень, до організації системи освіти та покращення якості життя; в якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою й, що найважливіше, в якому введення інновацій обумовлюється теоретичним знанням».

Треба поміркувати, за якими параметрами *Д. Белл* розрізняє доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільства. Один із головних принципів – форма праці, що домінує у конкретному суспільстві.

На семінарі слід провести порівняльний аналіз концепцій *Д. Белла* та *Е. Тоффлера*, що перетинаються у декількох аспектах. Слід більш уважно розрізнити принципи, за якими *Е. Тоффлер* розрізняє аграрне, індустріальне та суперіндустріальне суспільства, головним з яких є критерій масовості-демасофікованості конкретних суспільних інституцій. Треба проаналізувати основні положення теорій *Д. Белла* та *Е. Тоффлера*.

Під час розгляду монографії *Е. Тоффлера* «Метаморфози влади» слід більш детально розглянути специфіку владного існування у суперіндустріальному суспільстві, а також тоффлерівський концепт «мозаїчної демократії». Ко-

рисно розглянути зі студентами модель нової зайнятості, що є притаманною суперіндустріальному суспільству, якій Е. Тоффлер дав назву «електронний коттедж».

Досліджуючи теорію «електронного суспільства» М. Маклюена, треба проаналізувати головну тезу М. Маклюена: технології комунікацій обумовлюють характер соціальної організації, форми мислення та культуру того чи іншого суспільства. На семінарі треба здійснити порівняльний та критичний аналіз трьох типів суспільств за М. Маклюеном: орально-аудіального, письмово-візуального та електронно-аудіовізуального суспільств.

Слід звернути увагу на новітній характер візуальної соціології, яка виникла у 70-ті роки ХХ століття. Першими «візуалістами» у соціології були Штуркен М., Картрайт Л., Бекер Г., Вагнер І., Емісон М., Сміт Ф., досвід яких було підсумовано П. Штомпкою та викладено у підручнику «Візуальна соціологія». Треба ознайомитися зі змістом цього підручника, щоб повноцінно взяти участь у семінарському занятті.

На семінарському занятті слід розрізнити значення термінів «візуальне уявлення» та «візуальні прояви», звертаючи увагу на той факт, що у сучасному суспільстві домінує візуальний вимір буття. Треба навести приклади візуальних уявлень чи проявів українського суспільства.

Слід також розглянути 15 контекстів соціального буття (будинки, робота, споживання, хвороба, смерть, подорожування, освіта, релігія, політика, наука, мистецтво, спорт, війна, природні катастрофи, відпочинок), у межах яких може здійснюватися фотографічна практика соціолога. Використовуючи фотографії з газет та журналів, слід попрактикуватися на семінарі встановлювати соціальні контексти.

Треба також провести порівняльний аналіз візуалістики та інших методів соціології – контент-аналізу, кейс-стаді, спостереження, інтерв'ю – та виявити недоліки та переваги методу аналізу фотографії. Можна підготувати творче есе на тему: «Фотографія та інші візуальні форми аналізу соціальної повсякденності».

Особливу увагу слід привернути до методів інтерпретування фотографічних знімків. Слід попрактикуватися використовувати герменевтичний аналіз, структурну інтерпретацію та дискурсивну інтерпретацію під час роботи з конкретними фотографіями, зробленими в різних соціальних контекстах. Також має сенс поміркувати, які ще дані, крім фотографій, можна аналізувати у візуальній соціології.

У результаті вивчення тем «Теорії постіндустріального суспільства. Концепція «електронного» суспільства М. Маклюена» та «Візуальна соціологія П. Штомпки» необхідно:

- 1) знати основний зміст концепції П. Штомпки;
- 2) уміти провадити візуальний аналіз сучасного суспільства;
- 3) розуміти значення концептів «візуальна уява», «візуальні прояви», «соціальні контексти», «герменевтичний аналіз», «структурна інтерпретація», «дискурсивна інтерпретація» та інших;
- 4) уміти використовувати фотографію як метод соціологічного дослідження;

- 5) уміти інтерпретувати значення різних фотографій;
- 6) знати основний зміст теорій Д. Белла, Е. Тоффлера, М. Маклюєна;
- 7) уміти аналізувати концепції цих авторів;
- 8) знати визначення концепту постіндустріального суспільства;
- 9) уміти аналізувати специфіку постіндустріального суспільства за різними критеріями;
- 10) уміти співвідносити терміни постіндустріального та інформаційного суспільства.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Визуальная антропология: новые взгляды на социальную реальность / под ред. Романова П., Ярской В., Круткина В. – Саратов : Науч. кн., 2007.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М. 2001.
3. Курбатов В. Современная западная социология / В. Курбатов. – Ростов н/Д, 2001. – 416 с.
4. Маклюэн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека / М. Маклюэн. – М., 2003.
5. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего / М. Маклюэн. – М., 2005.
6. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 1999.
7. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: знание, богатство и сила на пороге XXI века / Э. Тоффлер. – М., 2003.
8. Штомпка П. Визуальная социология. Фотография как метод исследования : учебник / П. Штомпка. – М. : Логос, 2007. – 168 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Вершинская О. Н. Информационно-коммуникационные технологии и общество / О. Н. Вершинская. – М. : Наука, 2007.
2. Дракер П. Посткапиталистическое общество / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология. – М. : Academia, 1999.
3. Иноземцев В. Л. Перспективы постиндустриальной теории в меняющемся мире / В. Л. Иноземцев // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология. – М. : Academia, 1999.
4. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы : учеб. пособие для студентов вузов / В. Л. Иноземцев. – М., 2000.
5. Рождественская Е. Ю. Перспективы визуальной социологии / Е. Ю. Рождественская // Социол. журн. – 2008. – № 4. – С. 70–81.
6. Терин В. П. Вспоминая Маршала Маклюэна / В. П. Терин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pr.ru/media/mt000005.htm>. – Загл. с экрана.

СЕМІНАР 4.

Тема 5. Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона

ПЛАН

1. Суспільство споживання versus суспільство праці.
2. Споживання як система соціальної диференціації людей.
3. Кредит та реклама як стимулятори споживання.
4. Концепція «втраченої особистості» Ж. Бодрійяра.
5. Концепція симулякрів та симуляції.
6. «Смерть особистості» Ф. Джеймісона.
7. «Пастіш» та «шизофренія» як ознаки постмодерного індивіда.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Які соціальні функції виконує інститут споживання у сучасному постмодерному суспільстві за Ж. Бодрійяром?
2. Яку роль виконує реклама та кредит у стимулюванні процесів споживання?
3. Які основні моделі поведінки, що використовуються у рекламі, аналізує Ж. Бодрійяра?
4. Що має на увазі Ж. Бодрійяра, коли говорить, що «у суспільстві споживання особистість втрачена»?
5. Які терміни є спільними для концепцій Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона?
6. Що позначають терміни Ф. Джеймісона «пастіш» та «шизофренія»?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Основні концепти монографії Ж. Бодрійяра «Суспільство споживання».
2. Основні концепти монографії Ж. Бодрійяра «Система речей».

3. Основні ідеї статті Ж. Бодрійяра «Реквієм за мас-медіа».
4. Соціологія реклами Ж. Бодрійяра.
5. Сучасне суспільство як суспільство симулякрів (Ж. Бодрійяр та Ф. Джеймісон).
6. Основні положення соціології постмодерну Ф. Джеймісона.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРУ «Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона»

На семінарському занятті слід розглянути основні положення соціологічної роботи Ж. Бодрійяра «Суспільство споживання», в якій автор аналізує специфіку процесу споживання не як економічного, а як соціологічного феномену, що провадить соціальну стратифікацію населення конкретного суспільства. Як підкреслює Ж. Бодрійяр, система споживання компенсує недоліки системи вертикальної мобільності у суспільстві, даючи людині можливість за допомогою знаків отримати «соціальну повагу», якої він не має насправді.

Слід зауважити, що й такий економічний термін, як кредит, Ж. Бодрійяр розглядає у нетрадиційному напрямку – як соціологічний концепт, що стимулює саме соціальні процеси соціалізації людини за допомогою споживання.

У монографії «Суспільство споживання» Ж. Бодрійяр розвиває теорію соціології реклами (слід звернути увагу студентів на те, що Ж. Бодрійяр зробив значний внесок у сучасну соціологію реклами). Ж. Бодрійяр розглядає дві основні моделі (чоловічу та жіночу) та одну «серединну» (гермафродитну) модель, що домінують у сучасній рекламі. На семінарському занятті слід розглянути специфіку кожної з них, а також спробувати проаналізувати, чи домінують вони в українській рекламі сьогодні, майже через сорок років після написання книги «Суспільство споживання».

Особливу увагу на семінарі слід привернути до такого популярного нині терміна, як «симулякри». Симулякри, як «підробки оригіналу», домінують в усіх галузях сучасного суспільства, як вважає Ж. Бодрійяр. Слід спробувати знайти приклади симулякрів у найрізноманітніших сферах українського соціального життя (в економіці, політиці, мас-медіа, рекламі, шоу-бізнесі тощо).

Слід також провести порівняльний аналіз концепцій Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймісона, в яких можна виявити кілька спільних концептів, наприклад, «симулякри», «суспільство споживання». Можна виявити певний паралелізм

між концепцією «втраченої особистості» Ж. Бодрійяра та концепцією «смерті особистості» Ф. Джеймсона. Треба розглянути обидві концепції та зосередити увагу на термінах «пастіш» та «шизофренія», які активно використовує Ф. Джеймсон.

В результаті вивчення теми «Концепція суспільства споживання Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймсона» необхідно:

- знати основний зміст теорій Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймсона;
- уміти провадити порівняльний аналіз концепцій Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймсона;
- розуміти значення концептів «суспільство споживання», «втрачена особистість», «пастіш», «шизофренія» та інших;
- розуміти відмінність постмодерних концепцій Ж. Бодрійяра та Ф. Джеймсона (наприклад, їх жорстку критичність та радикальність) від концепцій інших представників соціології постмодерну.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Ж. Бодрийяр // Философия эпохи постмодерна : сб. переводов и рефератов. – Минск, 1996. – С. 32–47.
2. Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр. – М. : Рудомино, 1995. – 172 с.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр. – М. : Республика, 2006. – 269 с.

4. Бурлачук В. Жан Бодрийяр, маси и «конец социологии» / В. Бурлачук // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2003. – № 2. – С. 78–94.
5. Джеймисон Ф. Постмодернизм и общество потребления [Электронный ресурс] / Ф. Джеймисон. – Режим доступа: интернет-журнал «Логос», http://www.ruthenia.ru/logos/number/2000_4/10.htm. – Загл. с экрана.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Ж. Пароли. От фрагмента к фрагменту : пер. с франц. Н. Сушлова / Ж. Бодрийяр. – Екатеринбург : У-Фактория, 2006. – 199 с.
2. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа : www.soc.lib.ru. – Загл. с экрана.
3. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийяр. – Екатеринбург, 2000.
4. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М. : 2009.
5. Ритцер Д. Современные социологические теории / Д. Ритцер. – М., 2002.

СЕМІНАР 5.

Тема 6. Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє.

Тема 7. Постмодерна ситуація в Україні

ПЛАН

1. Нові концепти постмодерної соціології З. Баумана.
2. Інтерпретування як основна інтенція постмодерної соціології.
3. Критика глобалізаційних процесів (З. Бауман).
4. Нові критерії стратифікації суспільства у глобальному суспільстві.
5. Практична соціологія П. Бурдьє.
6. Поняття габітуса, соціального поля, соціальних практик, соціального простору П. Бурдьє.
7. Види капіталів, за П. Бурдьє.
8. Постмодернізація соціальних відносин в Україні: бажане чи реальне?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Які концепти висуває З. Бауман замість традиційних концептів соціології?
2. Чим мають займатися соціологи, згідно з З. Бауманом, – пошуком соціальних законів чи інтерпретуванням соціальної дійсності?
3. Чому З. Бауман критикує процеси глобалізації у сучасному світі?
4. Які нові критерії стратифікації сучасного суспільства висуває З. Бауман?
5. Що так «габітус», за П. Бурдьє?
6. Які види капіталу розглядає П. Бурдьє?
7. Як співвідносяться мікро- та макросоціологічні штудії у соціології П. Бурдьє?
8. Чи можна спостерігати постмодернізаційні процеси в Україні (надайте відповідь, використовуючи теорії Д. Белла, Е. Тоффлера, М. Маклюєна, Р. Інглхарта, Ж. Бодрійяра, Ф. Джеймісона)?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. «Індивідуалізоване суспільство» З. Баумана.
2. «Глобалізація. Наслідки для людини та суспільства» З. Баумана.
3. Стаття П. Бурдьє «Громадської думки не існує».
4. Практична соціологія П. Бурдьє.
5. В. Танчер про постмодернізаційні процеси в Україні.
6. Постмодернізаційні моделі мислення та соціальних відносин в Україні.
7. А. Ручка про ціннісний плюралізм в Україні.
8. Є. Головаха про постмодернізаційні моделі поведінки у сучасній Україні.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРУ

«Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє.
Українська постмодерна ситуація»

На семінарському занятті слід звернути увагу на наступну особливість теорії З. Баумана: якщо інші теоретики-постмодерністи намагалися проаналізувати реальні процеси постмодернізації суспільства, то З. Бауман, перед усім,

аналізує внутрішньосоціологічну ситуацію та намагається з'ясувати умови, за яких соціологія зможе позбавитися модерних характеристик статичного соціологізму Е. Дюркгейма чи Т. Парсонса та стане працювати у системі координат процесуальності, випадковості, принципової незавершуваності, незакріплюваності розвитку.

На семінарі треба розглянути концепцію глобалізації З. Баумана, яка є досить нетрадиційною: З. Бауман жорстко критикує глобалізаційні процеси як такі, що встановлюють світову тотальну владу транснаціональних структур, які винищують національний суверенітет та примушують уряди різних держав виконувати правила політики світової транснаціональної еліти.

З. Бауман підкреслює, що за нових соціальних умов слід використовувати нові критерії стратифікації суспільства – критерії географічної та територіальної мобільності людини. Якщо для мешканців «першого світу» державні кордони відкриті, то для мешканців «другого світу» імміграційний контроль стає більш суворим. Під час розгляду соціології П. Бурдьє слід звернути увагу на той факт, що П. Бурдьє одним із перших у світовій соціології почав розробляти інтеграційну теорію мікро- та макропроцесів у сучасному суспільстві. Терміни П. Бурдьє «габітус», «соціальний капітал», «культурний капітал», «соціальне поле», «соціальні практики» набувають популярності в усьому світі.

Другу половину семінарського заняття слід присвятити аналізу української соціальної ситуації та спробувати відповісти на запитання, чи мають місце в нашому суспільстві постмодернізаційні процеси? Знайти відповідь на це запитання можна за допомогою теорій постмодерністів, які вже було розглянуто: Д. Белла, Е. Тоффлера, М. Маклюєна, Р. Інглхарта, Ж. Бодрійяра, Ф. Джеймісона, П. Бурдьє.

Також треба розглянути на семінарі концепцію постмодернізації українського суспільства В. Танчера. Наприкінці заняття треба спробувати з'ясувати, який концепт більшою мірою підходить для аналізу української ситуації, – модернізація, постмодернізація, транзиція чи трансформація?

В результаті вивчення теми «Постмодерна соціологія З. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє. Українська постмодерна ситуація» необхідно:

- 1) знати основний зміст концепцій З. Баумана та П. Бурдьє;
- 2) уміти аналізувати специфіку постмодерної соціології;
- 3) розуміти значення концептів «емерджентність», «габітус», «соціальне поле», «соціальні практики», «символічний капітал», «культурний капітал» та інших;
- 4) уміти використовувати концепти З. Баумана та П. Бурдьє під час аналізу конкретно-соціологічних проблем;
- 5) уміти аналізувати українську ситуацію за допомогою теорій постмодерних авторів.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М. : Логос, 2002.
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман. – М. : Весь мир, 2004. – 188 с.
3. Бауман З. Текущая современность / З. Бауман. – М., СПб. : Питер, 2008.
4. Бауман З. Пьер Бурдьє, или диалектика *vita contemplativa* и *vita activa* / З. Бауман // Социол. журн. – 2002. – № 3. – С. 5–19.
5. Бурдьє П. Начала / П. Бурдьє. – М. : Sociologos, 1994. – 196 с.
6. Бурдьє П. Общественное мнение не существует / П. Бурдьє // Социология политики. – М. : Socio-Logos, 1993. – С. 159–177.
7. Структура, Habitus, Практики // Современная социальная теория: Бурдьє, Гидденс, Хабермас. – Новосибирск : Изд-во НГУ, 1995; Социология политики. – М. : Sociologos, 1994.
8. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009. – 212 с.
9. Ритцер Дж. Современные социологические теории / Дж. Ритцер. – СПб., 2002. – 576 с.

10. Танчер В. Політичні партії та рухи у світлі «ситуації постмодерну» / В. Танчер, О. Карась, О. Кучеренко. – К., 1997. – 44 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко И. Постмодернизм как реальность / И. Бутенко // Социол. исслед. – 2000. – № 4. – С. 111–121.
2. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. В. Панина. – К., 1994. – 144 с.
3. Ковалиско Н. Многомерный анализ социальной стратификации современного украинского общества / Н. Ковалиско, Р. Савчинский // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 3. – С. 5–37.
4. Козырева П. Межличностное доверие в контексте формирования социального капитала / П. Козырева // Социол. исслед. – 2009. – № 1. – С. 43–54.
5. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології / А. О. Ручка, В. В. Танчер. – К. : Наук. думка, 1995. – 223 с.
6. Цаплин В. Постиндустриализм: оправданы ли претензии? / В. Цаплин // Социол. исслед. – 2006. – № 4. – С. 147–159.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема	Завдання	Кількість годин	Літературне джерело
1. Загальна характеристика ситуації постмодерну	<p>Письмово підготуйте відповіді за такими питаннями:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте характерні риси основних параметрів ситуації постмодернізму та виділіть основні принципи. 2. Виділіть фактори, що впливають на специфіку постмодерністського вирішення проблем. 3. Дайте визначення суспільства з постмодерністської точки зору. 4. Виявіть сутнісні характеристики кожної сфери суспільства і дайте їм оцінку з позицій постмодернізму. 5. Кейс-стаді № 6. 6. Підготуйте глосарій за темою. 	8	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009. 2. Вельш В. Постмодерн. Генеалогия и значение одного спорного понятия / В. Вельш // Путь. – 1992. – № 1. – С. 56–78. 3. Визгин В. П. Фуко – теоретик цивилизации / В. П. Визгин // Вопр. философии. – 1995. – № 4. – С. 39–47. 4. Гидденс Э. Постмодерн / Э. Гидденс // Философия истории. – М., 1995. 5. Горичева Т. М. Православие и постмодернизм / Т. М. Горичева. – М., 1991. 6. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Ч. Дженкс. – М., 1985. 7. Козловский П. Культура постмодернизма / П. Козловский. – М., 1997. 8. Лиотар Ж.-Ф. Заметка о смыслах «пост» / Ж.-Ф. Лиотар // Иностран. лит. – М., 1994. – № 1. – С. 27–47. 9. Постмодернизм и культура. – М. : ИФАН, 1991. 10. Силичев Д. А. Постмодернизм: экономика, политика, культура : учеб. пособ. / Д. А. Силичев. – М., 1998.– 196 с.

<p>2. Теорія постмодернізації суспільства Р. Инглхарта</p>	<p>1. Кейс-стаді №№ 1,7. 2. Проаналізуйте специфіку ціннісних патернів у модерному та постмодерному суспільствах. 3. Підготуйте глосарій за темою.</p>	14	<p>1. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности / Р. Инглхарт // Полис. – 1997. – № 4. – С. 5–21. 2. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Укр. соціум. – 2002. – № 1. – С. 21–32. 3. Лапин Н. Модернизация базовых ценностей россиян / Н. Лапин // Социол. исслед. – 1996. – № 5. – С. 34–48. 4. Наумова М. «Матеріалізм» і «постматеріалізм» як типи ціннісних преференцій населення України / М. Наумова // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. – К., 2002. – 315 с. 5. Сокурская Л. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Сокурская. – Х., 2006. – 576 с.</p>
--	--	----	---

<p>3. Теорія постіндустріального суспільства. «Електронне суспільство» М. Маклюєна. «Візуальна соціологія» П. Штомпки</p>	<p>1. Кейс-стаді № 10,11,12,13. 2. Розкрийте зміст терміна «постіндустріальне суспільство». 3. Письмово проведіть порівняльний аналіз теорій Е. Тоффлера та Д. Белла. 4. Письмово опишіть сучасне українське суспільство за допомогою теорії М. Маклюєна. 5. Підготуйте глосарій за темою. 6. Проаналізуйте фотознімки з газет та журналів. 7. Підготуйтеся до дискусії на тему «Візуальні прояви українського суспільства».</p>	<p>8</p>	<p>1. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студентов вузов / В. Л. Иноземцев. – М., 2000. 2. Кузнецов М. М. Философия Маршала Маклюэна и коммуникативные стратегии Интернета [Электронный ресурс] / М. М. Кузнецов. – Режим доступа : http://www.isn.ru/info/seminardoc/Mclw.doc. 3. Терин В. П. Вспоминая Маршала Маклюэна [Электронный ресурс] / В. П. Терин. – Режим доступа : http://www.pr.ru/media/mt000005.htm. 4. Вершинская О. Н. Информационно-коммуникационные технологии и общество / О. Н. Вершинская. – М. : Наука, 2007. 5. Штомпка П. Визуальная социология. Фотография как метод исследования : учебник / П. Штомпка. – М. : Логос, 2007. – 168 с.</p>
<p>4. «Суспільство споживання» Ж. Бодрийяра та Ф. Джеймісона</p>	<p>1. Складіть глосарій за даною темою. 2. Охарактеризуйте письмово основні ідеї Ж. Бодрийяра, Ф. Джеймісона. 3. Кейс-стаді №№ 2,8. 4. Проаналізуйте основні ідеї статті Ж. Бодрийяра «Реквієм за мас-медіа». 5. Опишіть основні положення соціології постмодерну Ф. Джеймісона.</p>	<p>8</p>	<p>1. Бодрийяр Ж. Пароли. От фрагмента к фрагменту / Жан Бодрийяр : пер. с франц. Н. Сулова. – Екатеринбург : У-Фактория, 2006. – 199 с. 2. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: www.soc.lib.ru. – Загл. с экрана. 3. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009. 4. Ритцер Дж. Современные социологические теории / Дж. Ритцер. – СПб., 2002. – С. 259–286.</p>

			5. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийяр. – Екатеринбург, 2000.
5. Постмодерна соціологія 3. Баумана. Практична соціологія П. Бурдьє.	1. Підготуйте глосарій за темою. 2. Підготуйте бібліографію з даної теми.	2	1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М. : Логос, 2002. 2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман. – М. : Весь мир, 2004. – 188 с. 3. Бурдьє П. Начала / П. Бурдьє. – М. : Sociologos, 1994. – 196 с. 4. Бурдьє П. Общественное мнение не существует / П. Бурдьє // Социология политики. – М. : Socio-Logos, 1993. – С. 159–177. 5. Кравченко С. Социология модерна и постмодерна / С. Кравченко. – М., 2009.
6. Постмодерна ситуація в Україні	1. Підготуйте бібліографію з даної теми. 2. Проаналізуйте українську ситуацію за допомогою теорій Д. Белла, Е. Тоффлера, М. Маклюєна, Ж. Бодрийяра, Р. Інглхарта, Ф. Джеймісона, П. Штомпки, З. Баумана. 3. Підготуйте на 2 сторінки рецензію на одну зі статей за темою. 4. Дайте аналіз змістовних та процесуальних теорій постмодерністів, порівняйте їх. 5. Підготуйтеся до дискусії «Чи в змозі постмодернізм оновити суспільство?».	4	1. Силичев Д. Социальные последствия перехода от индустриализма и модерна к постиндустриализму и постмодерну / Д. Силичев // Вопр. философии. – 2005. – № 7. – С. 48–59. 2. Цаплин В. Постиндустриализм: оправданы ли претензии? / В. Цаплин // Социол. исслед. – 2006. – № 4. – С. 147–159. 3. Бутенко И. Постмодернизм как реальность / И. Бутенко // Социол. исслед. – 2000. – № 4. – С. 111–121. 4. Танчер В. Політичні партії та рухи у світлі «ситуації постмодерну» / В. Танчер, О. Карась, О. Кучеренко. – К., 1997. – 44 с. 5. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Голо-

ПРОБЛЕМНІ (CASE-STUDY) ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Проаналізуйте специфіку соціальної ситуації в Україні, використовуючи теорію постмодернізації Р. Інглхарта. Які цінності – матеріальні чи постматеріальні – мають перевагу в українському суспільстві?

Завдання № 2

До яких висновків можна дійти, аналізуючи соціальні процеси в українському суспільстві, якщо скористатися теоретичними положеннями соціології Ж. Бодрійяра? Чи можна назвати українське суспільство «суспільством споживання»?

Завдання № 3

Використовуючи основні характеристики ситуації постмодерну (такі, як плюралістичність, децентрованість Логосу, випадковість розвитку, антисистемність тощо), спробуйте проаналізувати специфіку сучасного існування інституту сім'ї в ситуації постмодерну.

Завдання № 4

Виходячи з теорії постмодернізації суспільства зробіть прогноз щодо динаміки постмодернізації українського суспільства. Які верстви українського населення в першу чергу зможуть прийняти постмодерні цінності? Чи можна спостерігати в нашому суспільстві міжгенераційну різницю в цінностях?

Завдання № 5

Спробуйте довести чи спростувати теорію «втраченої особистості» Ж. Бодрійяра на прикладі українських реалій. Чи згодні Ви з тим, що в українських ЗМІ культивуються ті самі чоловічі та жіночі моделі поведінки, які описував Ж. Бодрійяр у монографії «Суспільство споживання»?

Завдання № 6

Виходячи з теорії постмодерної соціології З. Баумана зробіть висновки, чи спостерігаються в українській соціології процеси постмодернізації наукової парадигми. Наведіть приклади постмодерних теорій українських авторів.

Завдання № 7

Виходячи з теорії Р. Інглхарта, продемонструйте (використовуючи життєві приклади), який патерн соціальних відносин – модерний чи постмодерний – домінує в українському суспільстві. Чи можна навести приклади «авторитарного рефлексу» чи ситуації «інтолерантності» у нашому суспільстві? Про що свідчать ці приклади?

Завдання № 8

Які ознаки постмодернізації освіти в Україні Ви можете навести? Надайте характеристику постмодерних процесів, що мають місце у світовій системі освіти. Чи можна розглядати процес прагматизації освіти як ознаку ситуації постмодерну?

Завдання № 9

Чи можете Ви навести приклади концепцій з історії соціології, в яких були наявні деякі ознаки ситуації постмодерну? Назвіть імена соціологів-класиків, що заслуговують на статус ідейних попередників постмодерністів.

Завдання № 10

Дайте соціологічну інтерпретацію будь-якого рекламного зображення (наведіть свій приклад телевізійної реклами та реклами на білбордах), користуючись теорією соціологічної інтерпретації П. Штомпки (сформулюйте три типи інтерпретацій, виходячи з теорії візуальної соціології).

Завдання № 11

Чи можна говорити про формування постіндустріального суспільства в Україні? До якого типу належить українське суспільство – до індустріального, доіндустріального чи постіндустріального? Аргументуйте свою відповідь, користуючись основними положеннями теорії Д. Белла.

Завдання № 12

Які положення концепцій Д. Белла, Е. Тоффлера та М. Маклюена, на Ваш погляд, можна використовувати під час розгляду сучасної соціальної ситуації в Україні?

Завдання № 13

Проведіть порівняльний аналіз впливу на людську свідомість електронної та друкованої технологій комунікації, використовуючи теорію М. Маклюена. Доведіть або спростуйте основні положення теорії М. Маклюена, виходячи з української ситуації.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Хто є автором філософських термінів «деконструкція», «децентрація», які використовуються і у соціології постмодерну?

- 1) М. Фуко;
- 2) Ж. Деріда;
- 3) Ж.-Ф. Ліотар.

2. Яка концепція використовується під час опису ситуації постмодерну у культурі?

- 1) мультикультуралізму;
- 2) вестернізації;
- 3) американізації.

3. Який принцип не є принципом постмодерну?

- 1) принцип плюралізму;
- 2) принцип децентрації;
- 3) принцип системності;
- 4) принцип випадковості розвитку.

4. Хто є автором постмодерної концепції паноптикуму?

- 1) Ж. Деріда;

- 2) М. Фуко,
- 3) Ж. Дельоз.

5. Хто використав ціннісний міжгенераційний підхід, аналізуючи ситуацію постмодерну?

- 1) Ж. Бодрійяр;
- 2) Ф. Джеймісон;
- 3) Р. Інглхарт.

6. Які цінності, за Р. Інглхартом, є притаманними постмодерному суспільству?

- 1) матеріальні;
- 2) нематеріальні.

7. Яку гіпотезу *не* використовує Р. Інглхарт під час опису теорії міжгенераційної зміни цінностей?

- 1) гіпотезу ціннісної значущості відсутнього;
- 2) гіпотеза авторитарного рефлексу;
- 3) гіпотеза соціалізаційного лага.

8. Згідно з гіпотезою ціннісної значущості відсутнього:
- 1) для післявоєнної генерації цінною була практика духовної самореалізації;
 - 2) для сучасної генерації постмодерних суспільств економічний достаток не є цінним.
9. Постмодернізація сучасних суспільств передбачає:
- 1) міжгенераційне зрушення від матеріалістичних до постматеріалістичних цінностей;
 - 2) міжгенераційне зрушення до матеріальних цінностей благополуччя.
10. Згідно з Р. Інглхартом:
- 1) постматеріаліст відкидає матеріальне благополуччя;
 - 2) постматеріаліст не розглядає матеріальні цінності як пріоритетні.
11. Постмодернізація суспільства, згідно з Р. Інглхартом, це –
- 1) необоротний процес: постмодерне суспільство вже не може повернутися у до-постмодерний стан;
 - 2) оборотний процес: у випадку зникнення матеріальної безпеки можливий відкат у напрямку матеріальних пріоритетів.
12. Авторитарний рефлекс, згідно з Р. Інглхартом, може проявлятися у:
- 1) ксенофобії,

2) агорофобії.

13. Згідно з Р. Інглхартом, цінності постмодерну в першу чергу будуть поширюватися:

- 1) серед найбільш забезпечених верств населення, які мають кращу освіту;
- 2) серед тих, хто має вищу освіту, але недостатньо забезпечений;
- 3) серед робітників інтелектуальної праці.

14. Хто є автором монографії «Суспільство споживання»?

- 1) Ф. Джеймісон;
- 2) З. Бауман;
- 3) Ж. Бодрійяр.

15. Хто є автором терміна «симулякр»?

- 1) Ж. Бодрійяр;
- 2) З. Бауман;
- 3) Р. Інглхарт.

16. Термін «симулякр» означає:

- 1) підробку, що не відповідає оригіналу;
- 2) соціальні події, що характерні для ситуації постмодерну;
- 3) модерністські суспільства, що не спроможні провадити постмодернізацію.

17. Згідно з Ж. Бодрійяром, споживання передбачає:

- 1) знаково-символьну практику залучання до певного соціального статусу;
- 2) соціальну практику задоволення фізичних та духовних потреб.

18. Які дві моделі, за Ж. Бодрійяром, використовуються у сучасній рекламі?

- 1) індустріальна і постіндустріальна;
- 2) чоловіча та жіноча;
- 3) молодіжна та гламурна.

19. Хто використовував термін «пастиш» у концепції сучасної особистості?

- 1) Ж. Бодрійяр;
- 2) Ф. Джеймісон;

3) П. Штомпка.

20. Який термін одночасно використовували і Ж. Бодрійяр і Ф. Джеймісон?

- 1) пастіш;
- 2) симулякр;
- 3) стігма.

21. Термін «пастіш» означає:

- 1) пародію;
- 2) імітацію унікального стилю;
- 3) сатиричний жанр.

22. Термін «шизофренія» Ф. Джеймісон використовує для позначення:

- 1) сучасних соціальних хвороб;
- 2) розірваного, незв'язаного у часі особистісного досвіду;
- 3) лінгвістичної безсистемності постмодерних текстів.

23. Хто займався з'ясуванням особливостей постмодерної соціології?

- 1) З. Бауман;
- 2) Ж. Бодрійяр;
- 3) М. Маклюен.

24. Від соціологічних теорій якого типу мають відмовитися у першу чергу пост-модерністи, за З. Бауманом?

- 1) від теорій парсонсіанського типу;
- 2) від теорій феноменологічного типу;
- 3) від теорій етнометодології.

25. За допомогою якої метафори З. Бауман описує розвиток соціологічної теорії у ситуації постмодерну?

- 1) метафори прогресу;
- 2) метафори броунівського руху.

26. Які терміни, за З. Бауманом, мають використовувати постмодерністи-соціологи?

- 1) суспільство, система, соціалізація, соціальний контроль;
- 2) соціальність, простір життя, самоконститування, саомонтаж.

27. Згідно з З. Бауманом, у глобалізованому світі критерієм соціальної стратифікації є:

- 1) ступінь соціальної мобільності;
- 2) рівень прибутків;
- 3) рівень освіти.

28. Які властивості має соціальна структура, що встановлюється у постмодерних суспільствах (за З. Бауманом)?

- 1) нерівновага, локальність, емерджентність, транзитивність;
- 2) рівновага, стабільність, внутрішня узгодженість, функціональність;
- 3) немає правильної відповіді.

29. Хто є автором монографії «Прийдешнє постіндустріальне суспільство»?

- 1) М. Маклюен;
- 2) Д. Белл;
- 3) Е. Тоффлер.

30. Який тип праці домінує в постіндустріальному суспільстві, за Д. Беллом?

- 1) сільськогосподарська праця;
- 2) промислова праця;
- 3) праця у сфері послуг.

31. «Осьовим принципом» постіндустріального суспільства, за Д. Беллом є:

- 1) теоретичне знання;
- 2) економічне знання;
- 3) політична практика.

32. Згідно з Д. Беллом, у постіндустріальному суспільстві спостерігається поворот до:

- 1) економізованого етосу життя;
- 2) соціологізованого етосу життя;
- 3) політизованого етосу життя.

33. Хто є автором концепції «електронного суспільства»?

- 1) Ж. Бодрійяр;
- 2) М. Маклюен;
- 3) Ф. Джеймісон.

34. Який принцип, згідно з М. Маклюеном, характеризує функціонування телебачення?
- 1) інтерактивність;
 - 2) мозаїчність;
 - 3) віртуальність.
35. Сучасний етап в історії суспільства М. Маклюен характеризує за допомогою поняття:
- 1) оральна культура;
 - 2) писемно-друкарська культура;
 - 3) візуальна культура.
36. Для М. Маклюена основним фактором формування соціально-економічної системи є:
- 1) галузь виробництва;
 - 2) технології комунікації;
 - 3) галузь культурної творчості.
37. Автором теорії «трьох хвиль» є:
- 1) Е. Тоффлер;
 - 2) Д. Белл;
 - 3) М. Маклюен.
38. Згідно з Е. Тоффлером, перехід від індустріального до постіндустріального суспільства здійснюється на базі:
- 1) демасифікації ЗМІ та промислового виробництва;
 - 2) масового виробництва та розвитку засобів масової інформації.
39. У концепції «електронного котеджу» Е. Тоффлера аналізується:
- 1) поява комп'ютеризованих підприємств;
 - 2) зміна у структурі зайнятості, можливість зайнятості на дому;
 - 3) розвиток технології створення «інтелектуального будинку».
40. Суспільство «третьої хвилі», згідно з Е. Тоффлером, буде ґрунтуватися на:
- 1) владі сили;
 - 2) владі багатства;

3) владі знання.

41. У постіндустріальному суспільстві, за Е. Тоффлером, демократія постає у формі:

- 1) масової демократії;
- 2) мозаїчної демократії.

42. Автором книги «Візуальна соціологія» є :

- 1) П. Штомпка;
- 2) Р. Інглехарт;
- 3) Д. Белл.

43. Предметом візуальної соціології є:

- 1) візуальні уявлення;
- 2) візуальні уявлення та візуальні прояви життя суспільства;
- 3) візуальні прояви.

44. Візуальне уявлення – це:

- 1) соціологічна практика виробництва образів-символів певної реальності;
- 2) сприйняття тих аспектів суспільного життя, які є зовнішніми показниками суспільної структури.

45. Типові галузі суспільного життя, які соціолог може фіксувати за допомогою фотоапарата, П. Штомпка назвав:

- 1) життєвим світом;
- 2) контекстом;
- 3) повсякденністю.

46. Перевагою «інтерв'ю з інтерпретацією фотографій», за П. Штомпкою, є

- 1) стимулювання інтересу респондента до інтерв'ю;
- 2) легкість викликання реакцій респондентів.

47. Який вид інтерпретації фотографії не розглядається П. Штомпкою?

- 1) структурна інтерпретація;
- 2) візуальна інтерпретація;
- 3) дискурсивна інтерпретація.

48. Герменевтичний аналіз фотографії передбачає:

- 1) з'ясування, як візуальний зміст залежить від суб'єктивних установок автора;
- 2) з'ясування, які глибинні суспільні структури виявляються на фотознімках;
- 3) з'ясування адресата фотографії та як він бере участь у формуванні значення знімку.

49. Структурна інтерпретація фотографії передбачає:

- 1) з'ясування, як візуальний зміст залежить від суб'єктивних установок автора;
- 2) з'ясування, які глибинні суспільні структури виявляються на фотознімках;
- 3) з'ясування адресата фотографії та як він бере участь у формуванні значення знімку.

50. Дискурсивна інтерпретація фотографії передбачає:

- 1) з'ясування, як візуальний зміст залежить від суб'єктивних установок автора;
- 2) з'ясування, які глибинні суспільні структури виявляються на фотознімках;
- 3) з'ясування адресата фотографії та як він бере участь у формуванні значення знімку.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття «ситуація постмодернізму» в сучасній суспільній свідомості.
2. Основні трактування постмодерністської ситуації в сучасному світі.
3. Проблема співвідношення науки, філософії і релігії в ситуації постмодерну.
4. Ситуація постмодерну у філософії.
5. Ситуація постмодерну в культурі.
6. Ситуація постмодерну в мистецтві та архітектурі.
7. Основні ідеї філософських концепцій Ж. Дерріди, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко.
8. Основні поняття філософії Ж. Дерріди.
9. Модерн і постмодерн: порівняльний аналіз.
10. Ситуація постмодерну в соціальній сфері.
11. Поняття «постіндустріального суспільства» в соціології постмодерну.
12. Концепт «постекономічного» або «постринкового» суспільства.
13. Технологія і соціальна структура в постіндустріальному суспільстві.
14. Модерністська і постмодерністська соціологія: порівняльний аналіз основних теоретичних принципів.
15. Концепція «електронного суспільства» М. Маклюєна.
16. Світ як «глобальне село» в теорії М. Маклюєна.
17. М. Маклюєн про роль електронних ЗМІ у формуванні нової парадигми культури.
18. Основні принципи функціонування телебачення в теорії М. Маклюєна.
19. Основні ідеї соціології масових комунікацій М. Маклюєна.
20. Концепція постіндустріального суспільства Д. Белла.
21. Основні характеристики доіндустріального, індустріального і постіндустріального суспільств у теорії Д. Белла.
22. Роль інформації і знань в теорії постіндустріального суспільства Д. Белла.
23. Соціальна стратифікація в концепції постіндустріального суспільства Д. Белла.
24. «Соціологізований етос» постіндустріального суспільства (Д. Белл).
25. Основні ідеї постмодерністської соціології Е. Тоффлера.
26. Концепція «Трьох хвиль» Е. Тоффлера.
27. Е. Тоффлер про трансформацію сутності влади в умовах переходу від індустріальної до постіндустріальної цивілізації.
28. Проведіть порівняльний аналіз концепцій постіндустріального суспільства Е. Тоффлера і Д. Белла.
29. Основні ідеї постмодерністської соціології Р. Інглхарта.
30. Теорія Р. Інглхарта про міжгенераційну зміну цінностей.
31. Постмодернізація суспільства у світлі цінностей, що змінюються (Р. Інглхарт).

32. Основні гіпотези Р. Інглхarta, що пояснюють зміну ціннісних парадигм в постсучасному суспільстві.
33. Гіпотеза соціалізаційного лага (Р. Інглхарт).
34. Гіпотеза ціннісної значущості відсутнього (Р. Інглхарт).
35. Проведіть порівняльний аналіз матеріалістичних і постматеріальних цінностей (Р. Інглхарт).
36. Прогноз Р. Інглхarta щодо динаміки поширення цінностей постмодерну в сучасному світі.
37. Соціально-економічні джерела постматеріальних цінностей (Р. Інглхарт).
38. «Авторитарний рефлекс» в модерністському і постмодерністському суспільстві (Р. Інглхарт).
39. Релігійні цінності в постмодерністському суспільстві (Р. Інглхарт).
40. Зрушення від цінностей модерну до цінностей постмодерну в сучасному світі (Р. Інглхарт).
41. Про динаміку постмодернізації сучасного суспільства (Р. Інглхарт).
42. Соціологія в ситуації постмодерну (З. Бауман).
43. З. Бауман про співвідношення модерної і постмодерної соціології.
44. Від яких модерністських теорій слід відмовитися в соціології постмодерну згідно з З. Бауманом.
45. Інтерпретація соціальної реальності як завдання постмодерної соціології згідно з З. Бауманом.
46. Основні поняття соціології постмодерну З. Баумана.
47. Основні положення теорії постмодерну З. Баумана.
48. З. Бауман про соціальні наслідки глобалізації.
49. З. Бауман про нову соціокультурну ієрархію в глобальному співтоваристві.
50. Постмодерністська соціальна теорія Ж. Бодрійяра.
51. «Суспільство споживання» Ж. Бодрійяра.
52. Концепт «симулякрів» Ж. Бодрійяра.
53. Споживання як процес статусної диференціації (Ж. Бодрійяр).
54. Споживання як система знаків соціальної переваги (Ж. Бодрійяр).
55. Соціальна функція кредиту в суспільстві споживання (Ж. Бодрійяр).
56. Концепція «втраченої особистості» Ж. Бодрійяра.
57. Культ тілесності в постмодерністському суспільстві споживання (Ж. Бодрійяр).
58. Симулякри в суспільстві споживання Ж. Бодрійяра.
59. Візуальна соціологія П. Штомпки як соціологія епохи постмодерну.
60. Візуальні прояви різних типів співтовариств (П. Штомпка).
61. Метод аналізу фотографій в постмодерній соціології (П. Штомпка).
62. Соціальні контексти, що аналізуються за допомогою фотографій (П. Штомпка).

63. Аналіз фотографій як доповнення до методу спостереження (П. Штомпка).
64. Використання методу аналізу фотографій в груповому та індивідуальному інтерв'ю (П. Штомпка).
65. Фотографічний образ як предмет соціологічної інтерпретації (П. Штомпка).
66. Проведіть порівняльний аналіз постмодерних концепцій Ф. Джеймсона і Ж. Бодрійяра.
67. Постмодерна теорія особистості Ф. Джеймсона.
68. «Пастіш» та «шизофренія» як специфічні характеристики постмодерністського досвіду (Ф. Джеймсон).
69. Ф. Джеймсон про «смерть особистості» в постмодерному світі.
70. Постмодернізація соціальних відносин в Україні: бажане чи реальне?

Навчальне видання

1. СОЦІОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНУ

Методичні рекомендації для студентів,
які навчаються за спеціальністю
7.03010101– Соціологія
(заочно-дистанційна форма навчання)

Автор-упорядник БАТАЄВА Катерина Вікторівна

Редактор *Л. А. Кармаза*
Комп'ютерний набір: *К. В. Батаєва, О. О. Губер*

Підписано до друку 10.06.2012. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Тайме».
Ум. друк. арк. 2,56. Обл.-вид. арк. 3,5.
Наклад 6 пр. Зам. №

План 2011/12 навч. р., поз. № 10 в переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.